

KLASTER, INICJATYWA KLASTROWA, POWIĄZANIE KOOPERACYJNE – ROZRÓŻNIENIE POJĘĆ

ANNA LIS, ADRIAN LIS

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie i omówienie podstawowych terminów używanych w praktyce gospodarczej, związanych z koncepcją klastrów: „inicjatywy klastrowej” i „powiązania kooperacyjnego”. Terminy powyższe wymagają – zdaniem autorów – ciągłych refleksji ze względu na nierzadkie, niewłaściwe ich stosowanie. Autorzy artykułu odwołują się do powyższych pojęć, przedstawiają ich definicje i starają się w precyzyjny, jednoznaczny sposób zakreślić ich granice.

Słowa kluczowe: klastery, inicjatywa klastrowa, powiązanie kooperacyjne, polityka oparta o klastry

1. Wprowadzenie

Tematyka klastrów – choć często podejmowana tak przez pole nauki, jak i pole gospodarki – nie osiągnęła jeszcze pełni swego rozwoju. Z pewnością jednym z najważniejszych elementów decydujących o swego rodzaju „zahamowaniu” refleksji teoretycznej i działań praktycznych w perspektywie klastrów jest bałagan terminologiczny. W ciągu ostatnich trzech dekad naukowcy reprezentujący różne dziedziny nauki, takie jak geografia ekonomiczna, socjologia, ekonomia, w tym nauki o zarządzaniu podjęli znaczne wysiłki w celu zbadania lokalnych specjalizacji przemysłowych i gospodarki przestrzennej aglomeracji oraz identyfikacji zachodzących tam procesów gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych. Na bazie marshallowskiego dystryktu przemysłowego opracowali oni również szereg pokrewnych koncepcji do opisywania lokalnych skupisk gospodarczych, spośród których warto wymienić: „lokalne systemy produkcyjne”, „bieguny wzrostu”, „nowe przestrzenie przemysłowe”, „terytorialne kompleksy produkcyjne”, „neommarshallowskie węzły”, „regionalne środowisko innowacyjne”, „regionalne sieci innowacji”, „bloki kompetencji” czy też „regiony uczące się”. Niewątpliwie najbardziej popularna i wpływo- wa okazała się jednak koncepcja klastrów, rozwinięta przez Portera. Powyższa koncepcja, utożsamiana ze wzrostem konkurencyjności (przedsiębiorstw, branż, krajów, a także lokalizacji) została zaakceptowana zarówno przez naukowców jak i decydentów politycznych w oparciu o przekonanie, że jest ważnym i znaczącym „sposobem myślenia” o gospodarce narodowej. Z drugiej strony sama definicja klastra – niejasna i rozmyta, wymaga dopracowania teoretycznego, a przede wszystkim jednoznacznego określenia terminu „klastery”. Zdaniem Bergman „trudno jest wskazać inne równie niejasne pojęcie, które odwołuje się do tak szerokiego spektrum akademickich dyscy-

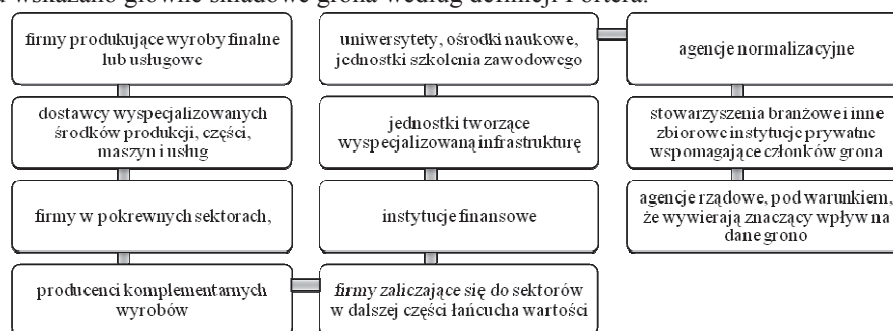
plin i zawodów”¹.

W polu naukowym, zamieszanie wywołane mnogością zbieżnych koncepcji z koncepcją klastra, przy jednoczesnym braku jednoznacznych wskazówek, co do „zawartości” samego grona, jego granic geograficznych i sektorowych przekłada się wprost na trafność i rzetelność przeprowadzanych badań naukowych w tym zakresie.

Również w praktyce gospodarczej dochodzi do dużych nadużyć w stosowanej terminologii. W kontekście programów wsparcia klastrów, finansowanych ze środków UE, rozwinęły się nowe terminy: „inicjatywa klastrowa” i „powiązanie kooperacyjne”, często stosowane zamiennie z terminem „klaster”. Celem prezentowanego artykułu jest odwołanie się do powyższych pojęć i wskazanie precyzyjnego rozdzielenia ich zakresów.

2. Szerokie i wąskie podejście w definiowaniu klastrów

Na podstawie analizy funkcjonujących w literaturze definicji klastrów autorzy wskazują na dwa podejścia w opisywaniu struktury klastrowej: szerokie i wąskie. Zwolennikiem szerokiego podejścia jest m.in. Porter, który definiuje klaster jako „geograficzne skupisko wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi, firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji w poszczególnych dziedzinach, konkurujących między sobą, ale również współpracujących”, zaliczając do grona zarówno przedsiębiorstwa, połączone podobieństwami i wzajemnie uzupełniające się, jak i instytucje pomocnicze wobec podstawowego obszaru działalności klastra². Podobne szerokie ujęcie prezentuje między innymi OECD³ oraz van Dijk i Sverisson⁴, a na gruncie polskim: Gorynia i Jankowska⁵. Na poniższym rysunku wskazano główne składowe grona według definicji Portera.

Rysunek 1. Główne składowe klastra wg Portera

Źródło: M.E. Porter: Porter o konkurencji. PWE, Warszawa 2001, s. 248.

¹ Bergman, E.M., *Industrial Trade Clusters in Action: Seeing Regional Economies Whole*, [in:] *Clusters and Regional Specialisation: On Geography, Technology and Networks*, Steiner M. (Ed.), London: Pion, 1998, p. 92-110.

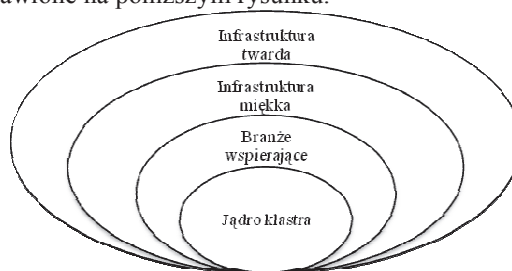
² Porter M.E., *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa 2001, s. 246.

³ *Clusters in Transition Economies*, LEED Directing Committee, OECD, Paris 2002.

⁴ van Dijk M.P., Sverisson A., *Enterprise clusters in developing countries: mechanism of transition and stagnation*, „Entrepreneurship & Regional Development” 2003, Vol. 15, No. 3, p. 183-206.

⁵ Gorynia M., Jankowska B., *Klasy a międzynarodowa konkurencyjność i internacjonalizacja przedsiębiorstw*, Difin, Warszawa 2008, s. 100.

Specjaliści z Cluster Navigators Ltd. jeszcze szerzej definiują klaster, wyróżniając jądro klastra – sektor przemysłu lub usług dominujący w klastrze, wspierane bezpośrednio przez sektory obsługujące daną branżę, wykorzystujące w swoim działaniu infrastrukturę instytucjonalną i fizyczną⁶, co zostało przedstawione na poniższym rysunku.

Rysunek 2. Elementy klastra wg Cluster Navigators Ltd.

Źródło: <http://clusternavigators.com>.

W literaturze równie popularne jest wąskie podejście w definiowaniu klastrów, zgodnie z którym na klaster składają się jedynie przedsiębiorstwa i występujące między nimi interakcje. Takie ujęcie spotkać można między innymi w definicji Enright⁷, Rosenfeld⁸ i Padmore i Gibson⁹. W wąskim podejściu wykorzystuje się często koncepcję regionalnego systemu innowacji na opisanie infrastruktury obsługującej klastry. Regionalny system innowacji, definiowany jako „zespół instytucji sektora prywatnego i publicznego, zlokalizowanych i zakorzenionych w ramach granic administracyjnych regionu oraz relacje między nimi, przyczyniające się do powstawania, dyfuzji i wykorzystania nowej, rynkowo użytecznej wiedzy”¹⁰ jest pojęciem dużo szerszym niż grono – obejmuje zarówno klaster firm, jak również infrastrukturę instytucjonalną, dostosowaną do specyficznych potrzeb regionu, czyli to wszystko, co w podejściu szerokim zaliczane jest do grona.

3. Inicjatywy klastrowe jako zaplecze organizacyjne klastra

Obok jak najbardziej oczywistej konieczności precyzyjnego zdefiniowania terminu „klaster” – kluczowego z punktu widzenia całej problematyki klasteringu – ważną kwestią definicyjną jest również rozróżnienie pojęcia „klastra” i „inicjatywy klastrowej”. W praktyce gospodarczej bardzo często używa się tych terminów zamiennie, wychodząc z błędnego założenia, iż inicjatywa klastrowa oznacza klaster załączkowy – w pierwszym stadium funkcjonowania. Desygnatem pojęcia klastra jest geograficzna koncentracja przedsiębiorstw, powiązanych zależnościami handlowymi i niehandlowymi, podczas gdy inicjatywa klastrowa definiowana w literaturze jako „zorganizowane działania mające na celu przyspieszenie rozwoju oraz wzrostu konkurencyjności klastrów w regionie, obejmujące firmy funkcjonujące w ramach klastra, rząd oraz/lub środowisko badaw-

⁶ <http://clusternavigators.com>

⁷ Enright M.J., *Why Local Clusters Are the Way to Win the Game*, *WorldLink* July/August 1992, p. 24-25.

⁸ Rosenfeld S.A., *Bringing Business Clusters Into Mainstream of Economic Development*, *“European Planning Studies”* 1997, Vol. 5, No. 1, p. 3-23.

⁹ Padmore T., Gibson H., *Modeling regional innovation and competitiveness*, In: *Local and Regional Systems of Innovation*, de la Mothe J., Paquet G. (eds.), Kluwer Academic Publishers, Boston/ Dordrecht/ London 1998, p. 57.

¹⁰ *National Innovation Systems*, OECD, Paris 1997, p. 10.

cze”¹¹ odnosi się do działań wspierających rozwój danego klastra. W powyższe działania zaangażowane są różne strony struktury Triple Helix: przedsiębiorstwa, jednostki naukowe, instytucje pośredniczące oraz władze publiczne. Inicjatywy klastrowe mają też własne cykle życia, niezależne od cykli życia klastrow i można je zainicjować na każdym etapie rozwoju klastra.

W praktyce inicjatywa klastrowa tworzy zaplecze organizacyjne klastra i pełni funkcje reprezentatywne, a jej głównym celem jest przyspieszenie rozwoju oraz wzrostu konkurencyjności klastrow w regionie. Na poniższym schemacie przedstawiony został wykres głównych celów realizowanych przez inicjatywy klastrowe.

Rysunek 3. Wykres celów inicjatywy klastrowej

Źródło: Ö. Sölvell, G. Lindqvist, C. Ketels: Zielona Księga Inicjatyw Klastrowych. Inicjatywy Klastrowe w gospodarkach rozwijających się i w fazie transformacji. PARP, Warszawa 2008, s. 33–35.

Inicjatywy klastrowe stały się popularne w Polsce głównie za sprawą programów pomocowych uruchomionych przez Unię Europejską w nowym okresie programowania (w latach 2007–2013)¹². „Moda” na tworzenie klastrow zaowocowała powstaniem licznych inicjatyw, rozwijających w różnych sektorach przemysłu i usług. Obszernym źródłem informacji na temat funkcjonujących w Polsce inicjatyw klastrowych jest raport z badań „Benchmarking klastrow w Polsce”¹³, zrealizowanych przez Deloitte Business Consulting S.A. na zlecenie PARP, ale nawet w tym przypadku mamy do czynienia z powielaniem pewnych nieścisłości terminologicznych – za klustry uznane zostały bowiem (a tym samym poddane badaniom) faktyczne inicjatywy klastrowe.

¹¹Sölvell Ö., Lindqvist G., Ketels C., Zielona Księga Inicjatyw Klastrowych. Inicjatywy Klastrowe w gospodarkach rozwijających się i w fazie transformacji, PARP, Warszawa 2008, s. 17.

¹²Lis A., Rola władz samorządowych w kształtowaniu regionalnej polityki opartej na klastrach, Samorząd terytorialny Nr 12/2010; Lis A., Przegląd programów wsparcia dla klastrow w ramach cluster-based policy UE, [w:] Metodyczne aspekty modelowania i projektowania systemów gospodarczych: jakość, ryzyko, aplikacje, Zawadzka L. (red.), Łopatowska J. (red.), Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk 2010, s. 70-85; Lis A., Finansowanie rozwoju klastrow o znaczeniu regionalnym i lokalnym w Regionalnych Programach Operacyjnych, [w:] Metodyczne aspekty modelowania i projektowania systemów gospodarczych: jakość, ryzyko, aplikacje, Zawadzka L. (red.), Łopatowska J. (red.), Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk 2010, s. 86-101.

¹³Benchmarking klastrow w Polsce – 2010. Raport z badania, PARP, Warszawa 2010.

4. Klastry w nomenklaturze UE – powiązanie kooperacyjne i koordynator klastra

We wszystkich programach UE, w których przewiduje się wsparcie struktur klastrowych rzadko używa się wprost terminu „klaster”, co spowodowane jest niejednoznacznością tego pojęcia. W celu ustrzeżenia się przed wieloznaczną interpretacją, klastry określa się tu „grupami MŚP posiadającymi porozumienie o współpracy”, „grupami kooperacyjnymi”, „sieciami powiązań gospodarczych” jak również „powiązaniem kooperacyjnym”.

Ostatnie z wymienionych terminów – „powiązanie kooperacyjne” – stosowane jest w Programie Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka, w działaniu 5.1 „Wspieranie rozwoju powiązań kooperacyjnych o znaczeniu ponadregionalnym”¹⁴. POIG, stanowiący największy program wsparcia klastrowych w Polsce skierowany jest do dojrzałych struktur klastrowych, o znaczeniu krajowym, zarządzanych przez doświadczonych koordynatorów.

W działaniu 5.1 POIG (podobnie jak w przypadku działań „proklastrowych” w innych programach operacyjnych) rozróżnia się dwie kategorie podmiotów:

- koordynatora klastra – osoby prawnej prowadzącej powiązanie kooperacyjne i ubiegającej się o dofinansowanie w imieniu powiązania kooperacyjnego, określanej mianem „beneficjenta” i
- członków powiązania kooperacyjnego, stanowiących „grupę docelową”.

Przez powiązanie kooperacyjne rozumie się tu „zgrupowanie działających w określonym sektorze niezależnych przedsiębiorców, w tym nowopowstałych przedsiębiorców, prowadzących działalność innowacyjną oraz organizacji badawczych i instytucji otoczenia biznesu, które ma na celu stymulowanie działalności innowacyjnej poprzez promowanie intensywnych kontaktów, korzystanie ze wspólnego zaplecza technologicznego, wymianę wiedzy i doświadczeń, przyczynianie się do transferu technologii, tworzenia sieci powiązań oraz rozpowszechniania informacji wśród przedsiębiorców wchodzących w skład tego zgrupowania”¹⁵.

Powyższą definicję powiązania kooperacyjnego uzupełniają kryteria stosowane do oceny projektów aplikujących o wsparcie w ramach działania – poniżej zostały przedstawione wybrane kryteria oceny formalnej i merytorycznej, obowiązkowe dla wszystkich wnioskodawców, odnoszące się do powiązań i koordynatora.

¹⁴ Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, 2007-2013. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013, z dn. 1 października 2007r.; Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, 2007-2013. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013, z dn. 2 września 2010r.

¹⁵ Regulamin przeprowadzania konkursu w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, Priorytet 5: Dyfuzja innowacji, Działanie 5.1: Wspieranie rozwoju powiązań kooperacyjnych o znaczeniu ponadregionalnym. PARP, s. 2, <http://poig.parp.gov.pl/index/index/630>.

Tabela 1. Wybrane wymagania odnośnie powiązania kooperacyjnego i koordynatora w działaniu 5.1 POIG

Powiązanie kooperacyjne	Koordynator
<ul style="list-style-type: none"> Projekt zapewnia udział co najmniej 10 niezależnych przedsiębiorców (kryterium formalne specyficzne) Nie mniej niż połowa uczestników powiązania kooperacyjnego, na rzecz którego realizowany jest projekt stanowią MŚP (kryterium formalne specyficzne) Do powiązania kooperacyjnego należy co najmniej jedna organizacja badawcza i co najmniej jedna instytucja otoczenia biznesu (kryterium formalne specyficzne) Udział w przychodach ze sprzedaży poza obszar, na którym zlokalizowane jest powiązanie wynosi ogółem co najmniej 30% (kryterium formalne specyficzne) Podmioty funkcjonujące w ramach powiązania kooperacyjnego są sektorowo skoncentrowane, tworząc łańcuch wartości (kryterium merytoryczne obligatoryjne) 	<ul style="list-style-type: none"> Wnioskodawca prowadzi działalność i ma siedzibę, a w przypadku osoby fizycznej – miejsce zamieszkania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej (kryterium formalne) Wnioskodawca zapewni równy dostęp do produktu projektu wszystkim członkom powiązania kooperacyjnego (kryterium formalne specyficzne) Przedmiotem działalności Wnioskodawcy jest realizacja przedsięwzięć na rzecz uczestników powiązania kooperacyjnego oraz na rzecz współpracy uczestników powiązania z jednostkami otoczenia przedsiębiorstw i jednostkami naukowymi (kryterium formalne specyficzne) Wnioskodawca posiada przynajmniej roczne doświadczenie w zakresie zarządzania powiązaniem kooperacyjnym lub świadczenia usług na rzecz podmiotów funkcjonujących w ramach powiązania kooperacyjnego (kryterium merytoryczne obligatoryjne) Wnioskodawca zapewnia personel posiadający kwalifikacje niezbędne do świadczenia usług na rzecz podmiotów funkcjonujących w ramach powiązania kooperacyjnego (kryterium merytoryczne obligatoryjne)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Przewodnik po kryteriach wyboru finansowanych operacji w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, 2007–2013, Warszawa, luty 2010, <http://poig.parp.gov.pl/index/index/630>.

Dodatkowo jednym z wymagań stawianych powiązaniom kooperacyjnym, a w szczególności ich koordynatorom jest określona forma prawna. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Rozwoju Regionalnego, powiązanie kooperacyjne powinno być sformalizowane umową cywilno-prawną między stronami, natomiast koordynatorem powiązania kooperacyjnego może być podmiot działający na rynku w formie fundacji, stowarzyszenia zarejestrowanego, spółki akcyjnej, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, jednostki badawczo-rozwojowej, organizacji przedsiębiorców działającej na podstawie ustawy o rzemiośle, ustawy o samorządzie zawodowym niektórych przedsiębiorców, ustawy o izbach gospodarczych oraz instytutu PAN, którego przedmiotem działalności jest realizacja przedsięwzięć na rzecz przedsiębiorców oraz na rzecz współpracy przedsiębiorców z instytucjami otoczenia biznesu oraz organizacjami badawczymi¹⁶.

Skądinąd w polskim prawodawstwie nie ma ustawowo określonej, prawnej formy organizacyjnej dla klastra. W praktyce przedsiębiorcy mogą korzystać ze swobody zawierania umów dwu-

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego z dn. 7 kwietnia 2008r. w sprawie udzielania przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości pomocy finansowej w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, 2007-2013 (Dz. U. Nr 68, poz. 414 z późn. zm.).

stronnych i wielostronnych, znanych polskiemu prawu (umowy nazwane) lub wykorzystać inne formy przewidziane w polskim prawie – mogą przyjąć formę konsorcjum, stowarzyszenia, fundacji, spółdzielni, izby gospodarczej, spółki cywilnej i kapitałowej, grupy producenckiej (w obszarze rolnictwa). W strategicznych dokumentach UE również brakuje konkretnych wytycznych dotyczących formalizacji klastrów – kwestia uregulowań prawnych klastrów, a raczej ich koordynatorów pojawia się jedynie przy realizacji poszczególnych programów UE. Opinia Komitetu Regionów UE (dalej KR) na temat klastrów i polityki dotyczącej klastrów¹⁷ wskazuje jednak na potrzebę wprowadzenia jednolitej regulacji w tym zakresie. Zdaniem Komitetu Regionów rolą sektora publicznego powinno być stworzenie niezbędnych warunków zewnętrznych dla rozwoju klastrów, np. poprzez: uproszczenie procedur administracyjnych związanych z tworzeniem i rozwojem klastrów oraz promowanie wspólnych przepisów w różnych obszarach, które zachęcą lub spowodują rozwój innowacyjnych technologii. KR wskazuje, że bariery w handlu, w połączeniu z różnicami w systemach prawnych oraz w systemach opieki społecznej, administracyjnych i podatkowych, mogą stanowić poważną przeszkodę we współpracy transgranicznej.

Powiązanie kooperacyjne, tworzone z myślą o sprawnej i efektywnej dystrybucji środków pomocowych UE jest zatem całkiem innym „bytem” niż klastr. Przedstawione założenia definicyjne powiązania kooperacyjnego oraz kryteria stosowane przy jego ocenie tworzą ramy funkcjonowania dla takiego powiązania i regulują jego skład, wielkość, formę współpracy między jego członkami oraz rynek zbytu (w ujęciu geograficznym). Powiązanie kooperacyjne jest często utożsamiane z klastrem, bowiem część z zastosowanych kryteriów nawiązuje do głównych atrybutów klastra, jakim jest sektorowa koncentracja przedsiębiorstw czy też współpraca w obrębie branży. Jednakże sama idea takiego powiązania, reprezentowanego przez koordynatora bliższa jest inicjatywie klastrowej. Podobnie jak inicjatywa powiązanie kooperacyjne jest zawiązywane w celu wspierania współpracy w obrębie określonej branży i skupia nie tylko przedsiębiorstwa, ale również (zgodnie z narzuconymi kryteriami) – organizacje B+R i instytucje okołobiznesowe. U podstaw funkcjonowania powiązania kooperacyjnego, tak jak w przypadku inicjatywy leży aktywne uczestnictwo władz publicznych, występujących w tym wypadku w charakterze fundatora. Czynnikiem łączącym powiązanie z inicjatywą jest również funkcja koordynatora-animatora, który w obu przypadkach pełni rolę „zarządcy”.

5. Podsumowanie

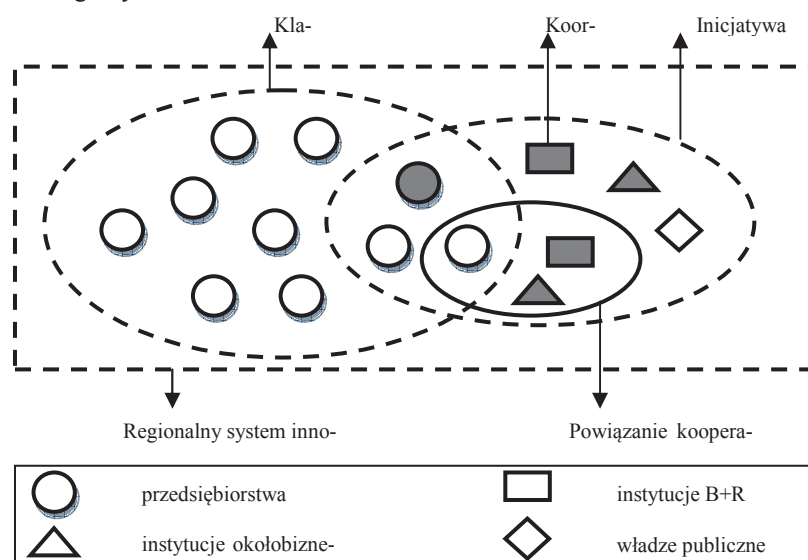
Bazując na przedstawionych w artykule definicjach autorzy w poniższych punktach uściślili zakres każdego z opisywanych terminów: klastra, inicjatywy klastrowej, powiązania kooperacyjnego i koordynatora:

- Klastr – sektorowa i geograficzna koncentracja przedsiębiorstw, powiązanych zależnościami handlowymi i niehandlowymi;
- Inicjatywa klastrowa – zorganizowane działania na rzecz rozwoju klastra, podejmowane przez, i we współpracy różnych podmiotów;
- Powiązanie kooperacyjne – sztucznie wydzielony klastr, angażujący różne podmioty, z wymogiem formalizacji ze względu na rozliczenia finansowe;
- Koordynator – podmiot zarządzający inicjatywą klastrową/powiązaniem kooperacyjnym, z wymogiem formalizacji ze względu na rozliczenia finansowe.

¹⁷ *Opinia Komitetu Regionów Unii Europejskiej: Klastry i polityka dotycząca klastrów, z dn. 19 czerwca 2008r. (Dz.U. UE/C2008 Nr 257, poz. 76).*

Uzupełnieniem powyższej charakterystyki może być poniższy rysunek, na którym zaznaczono zakresy poszczególnych terminów:

Rysunek 4. Granice zakresów podstawowych terminów problematyki klasteringu

Źródło: Opracowanie własne.

Autorzy, opowiadając się za wąską i precyzyjną definicją klastra wyróżniają w strukturze klastrowej jedynie przedsiębiorstwa jako jej składowe, natomiast pozostałe instytucje wspierające grono zaliczają do regionalnego systemu innowacji. Poszczególne firmy klastrowe mogą uczestniczyć w inicjatywie klastrowej, realizując działania na rzecz rozwoju grona wspólnie z innymi elementami struktury Triple Helix (przemysł-rząd-universytet). W przypadku ubiegania się o środki pomocowe zaangażowani członkowie klastra wraz z innymi podmiotami mogą stworzyć powiązanie kooperacyjne – stanowiące grupę docelową, w której imieniu występuje wyłoniony koordynator – beneficjent programu. W odróżnieniu od inicjatywy klastrowej w powiązaniu kooperacyjnym liczba i rodzaj partnerów do współpracy jest odgórnie narzucona – zgodnie z kryteriami POIG w powiązaniu kooperacyjnym musi uczestniczyć minimum dziesięć niezależnych przedsiębiorstw i co najmniej jedna organizacja badawcza i jedna instytucja otoczenia biznesu.

Warto zwrócić uwagę na obramowanie zastosowane przy poszczególnych składowych rysunku – w przypadku regionalnego systemu innowacji, klastra i inicjatywy klastrowej zastosowano linię przerywaną, natomiast przy powiązaniu kooperacyjnym linię ciągłą. Linia przerywana oznacza, iż bardzo trudno jest wyznaczyć ścisłe granice danego obszaru, a warunkami wejścia i wyjścia są niejako główne atrybuty opisywanych pojęć: w regionalnym systemie innowacyjnym – jest to przede wszystkim czynnik lokalizacyjny i relacyjny, w klastrze – lokalizacyjny, branżowy, relacyjny i kulturowy, zaś w inicjatywie klastrowej – oparty na zaangażowaniu. W przypadku powiązania kooperacyjnego łatwo jest wskazać granice i podmioty tworzące powiązanie, natomiast warunki wejścia i wyjścia jednoznacznie reguluje umowa zawarta między partnerami.

Na powyższym rysunku trudno jest wskazać jednego koordynatora inicjatywy klastrowej czy też powiązania kooperacyjnego. Kolorem szarym zaznaczono te podmioty, które potencjalnie mogłyby pełnić rolę koordynatorów-animatorów, m.in. wybrane firmy klastrowe, instytucje naukowe, instytucje otoczenia biznesu i inne podmioty, pod warunkiem, że spełniają wymogi stawiane koordynatorom, w szczególności w zakresie formy prawnej.

Bibliografia

- [1] Benchmarking klastrów w Polsce – 2010. Raport z badania, PARP, Warszawa 2010.
- [2] Bergman, E.M., *Industrial Trade Clusters in Action: Seeing Regional Economies Whole*, [in:] *Clusters and Regional Specialisation: On Geography, Technology and Networks*, Steiner M. (Ed.), London: Pion, 1998, p. 92–110.
- [3] *Clusters in Transition Economies*, LEED Directing Committee, OECD, Paris 2002.
- [4] Enright M.J., *Why Local Clusters Are the Way to Win the Game*, *WorldLink* July/August 1992, p. 24–25.
- [5] Gorynia M., Jankowska B., *Klastry a międzynarodowa konkurencyjność i internacjonalizacja przedsiębiorstw*, Difin, Warszawa 2008, s. 100.
- [6] <http://clusternavigators.com>
- [7] Lis A., *Finansowanie rozwoju klastrów o znaczeniu regionalnym i lokalnym w Regionalnych Programach Operacyjnych*, [w:] *Metodyczne aspekty modelowania i projektowania systemów gospodarczych: jakość, ryzyko, aplikacje*, Zawadzka L. (red.), Łopatowska J. (red.), Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk 2010, s. 86–101.
- [8] Lis A., *Przegląd programów wsparcia dla klastrów w ramach cluster-based policy UE*, [w:] *Metodyczne aspekty modelowania i projektowania systemów gospodarczych: jakość, ryzyko, aplikacje*, Zawadzka L. (red.), Łopatowska J. (red.), Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk 2010, s. 70–85
- [9] Lis A., *Rola władz samorządowych w kształtowaniu regionalnej polityki opartej na klastrach*, *Samorząd terytorialny* Nr 12/2010
- [10] *National Innovation Systems*, OECD, Paris 1997, p. 10.
- [11] *Opinia Komitetu Regionów Unii Europejskiej: Klastry i polityka dotycząca klastrów*, z dn. 19 czerwca 2008r. (Dz.U. UE/C2008 Nr 257, poz. 76).
- [12] Padmore T., Gibson H., *Modeling regional innovation and competitiveness*, In: *Local and Regional Systems of Innovation*, de la Mothe J., Paquet G. (eds.), Kluwer Academic Publishers, Boston/ Dordrecht/ London 1998, p. 57.
- [13] Porter M.E., *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa 2001, s. 246.
- [14] *Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, 2007–2013*. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, z dn. 1 października 2007r.
- [15] *Regulamin przeprowadzania konkursu w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, Priorytet 5: Dyfuzja innowacji, Działanie 5.1: Wspieranie rozwoju powiązań kooperacyjnych o znaczeniu ponadregionalnym*, PARP, s. 2.
- [16] Rosenfeld S.A., *Bringing Business Clusters Into Mainstream of Economic Development*, “*European Planning Studies*” 1997, Vol. 5, No. 1, p. 3–23.
- [17] *Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego z dn. 7 kwietnia 2008r. w sprawie udzielania przez Polska Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości pomocy finansowej w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, 2007–2013* (Dz. U. Nr 68, poz. 414 z późn. zm.).

- [18] Sölvell Ö., Lindqvist G., Ketels C., Zielona Księga Inicjatyw Klastrowych. Inicjatywy Klastrowe w gospodarkach rozwijających się i w fazie transformacji, PARP, Warszawa 2008, s. 17.
- [19] Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, 2007–2013. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007–2013, z dn. 2 września 2010r.
- [20] van Dijk M.P., Sverisson Á., Enterprise clusters in developing countries: mechanism of transition and stagnation, „Entrepreneurship & Regional Development” 2003, Vol. 15, No. 3, p. 183–206.

CLUSTER, CLUSTER INITIATIVE, COOPERATIVE RELATION – DIFFERENCES OF TERMS

Summary

The aim of this article is presentation and discuss the basic terms, used in business practice, that are associated with the cluster concept: “the cluster initiative” and “cooperative relations”. According to the authors, these terms are often used incorrectly. The authors refer to these concepts, present their definitions and try to determine the precise boundaries of these concepts.

Keywords: Cluster, cluster initiative, cooperative relation, cluster-based policy

Anna Lis
Katedra Inżynierii Zarządzania Operacyjnego
Wydział Zarządzania i Ekonomii
Politechnika Gdańska
ul. Narutowicza 11/12, 80-233 Gdańsk
e-mail: Anna.Lis@zie.pg.gda.pl

Adrian Lis
Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Gdański
ul. Bielańska 5, 80-851 Gdańsk
e-mail: adrian.lis@ug.edu.pl